

1982 ANAYASASI'NA GÖRE YARGI ORGANI

İÇİNDEKİLER

- Yargı Yetkisinin Tanımı ve Özellikleri
- Yargının Kuruluşu
- Yargı ile İlgili Temel İlkeler
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu

HEDEFLER

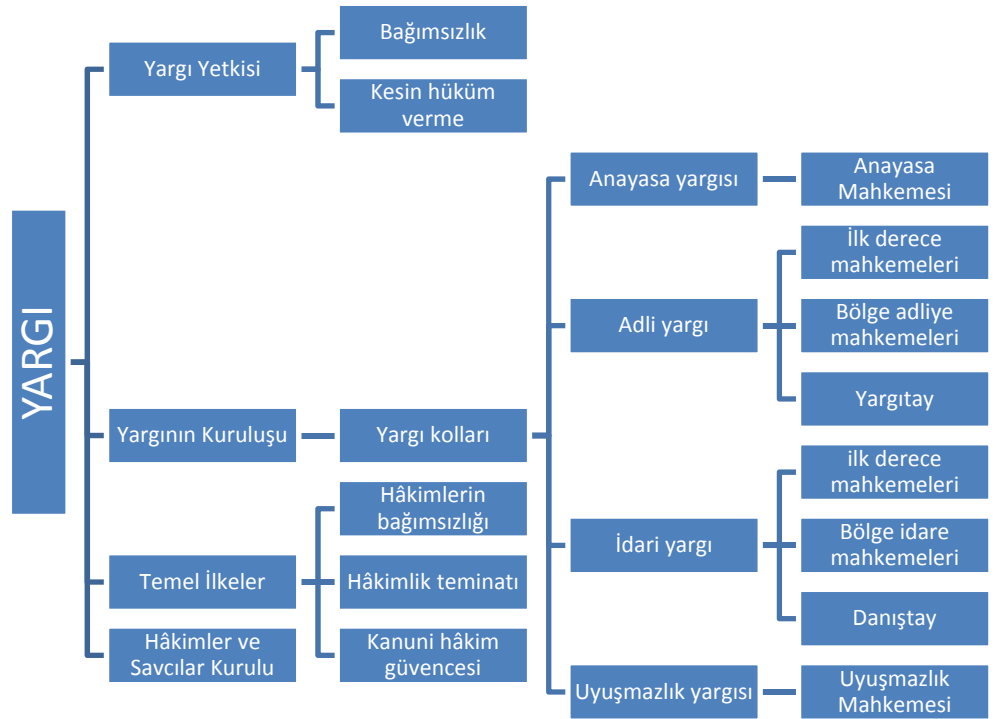
- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
 - Yargı yetkisini tanımlayabilecek,
 - Türkiye'deki yargı kollarını sıralayabilecek,
 - Hâkimlerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatının ne anlama geldiğini öğrenebilecek,
 - Hâkimler ve Savcılar Kurulunun oluşumu ve görevleri hakkında bilgi sahibi olabileceksiniz.

Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

ANAYASA HUKUKU Prof. Dr. Yüksel METİN

ÜNİTE 13

GİRİŞ

Devletin üçüncü temel fonksiyonu yargı fonksiyonudur. Bu fonksiyon, hukuki uyuşmazlıkların yürürlükteki kurallara göre çözülmesi şeklinde tanımlanabilir. Yargı fonksiyonunu icra yetkisi mahkemelere aittir. Çeşitli derecelerdeki bu mahkemelerin tümü yargı organını oluşturmaktadır.

1982 Anayasası'nın "Yargı yetkisi" başlıklı 9. maddesine göre, "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır." Yargı organı ile ilgili düzenlemeler Anayasa'nın üçüncü kısmının üçüncü bölümünde (m. 138-160) yer almaktadır. Anayasa'nın 138. maddesinde "mahkemelerin bağımsızlığı", 139. maddede "hâkimlik ve savcılık teminatı", 140. maddede, "hâkimlik ve savcılık mesleği", 141. maddede, "duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması", 142. maddede "mahkemelerin kuruluşu" ve 144. maddede "adalet hizmetlerinin denetimi" düzenlenmiştir. Daha sonraki maddelerde ise, yüksek mahkemeler düzenlenmiştir.

YARGI YETKİSİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Yargı terimi, "organik anlamda yargı" ve "fonksiyonel anlamda yargı" olmak üzere iki şekilde ele alınabilir. Organik anlamda yargıya kısaca "yargı organı", fonksiyonel anlamda yargıya ise "yargı fonksiyonu" denir.

Yargı fonksiyonunun tanımı ve diğer devlet fonksiyonlarından ayrılması için iki kriter önerilmiştir: *Maddi kriter ve şekli kriter*. Maddi ölçüte göre, yargı fonksiyonu, hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını çözümleyen ve karara bağlayan bir devlet fonksiyonudur. Organik (şekli) kritere göre yargı fonksiyonu, yargı organlarının yaptıkları işlemlerden oluşur. Yargı fonksiyonunun tanımlanmasında her iki kriterden de yararlanmak gerekir. Buna göre *yargı fonksiyonu, bağımsız mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını kesin olarak çözme ve karara bağlama fonksiyonudur*. Yargı fonksiyonunun amacı, hukuk düzeninin korunması ve adaletin gerçekleştirilmesidir (Özbudun, 1998).

Hukuki uyuşmazlıkları yürürlükteki kurallara göre çözme faaliyeti olarak tanımlanan yargı fonksiyonu, bazı açılardan yürütme fonksiyonuna benzemektedir. Bu iki fonksiyon arasındaki en önemli benzerlik, her ikisinin de kanunları uygulamakla yükümlü olmasıdır. Bu, yargı ve yürütme fonksiyonlarını yasama fonksiyonundan ayıran en önemli özelliktir. Keza yürütme ile yargı kuruluşları, anayasal fonksiyonlarını yerine getirirken belirli ölçülerde kendi takdir yetkilerini kullanmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, bu iki organ takdir yetkisini kanunların çizdiği sınırlar içinde kullanmak zorundadır. Bütün bu nedenlerle yasama organının asli bir yetkiye sahip olmasına karşılık, yürütme ve yargı organlarının yetkileri, kanun koyucunun iradesinden kaynaklanan türevsel bir niteliğe sahiptir (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2006).

Yargı yetkisinin iki temel özelliği vardır: Bağımsızlık ve kesin hüküm verme.

Yargı fonksiyonu, bağımsız mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını kesin olarak çözme ve karara bağlama fonksiyonudur. Yargı fonksiyonunun amacı, hukuk düzeninin korunması ve adaletin gerçekleştirilmesidir.

Yargı yetkisini kullanan organların, yani mahkemelerin bağımsız olması gerekir. Nitekim çağdaş demokratik ülkelerin hepsinde hükümet sistemi ne olursa olsun yargı organının, siyasal organlar olan yasama ve yürütme karşısında bağımsızlığı ilkesi kabul edilmiştir. 1982 Anayasası'nın 9. maddesine göre, "yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır". 1982 Anayasası'nın mahkemelerin bağımsızlığı başlıklı 138. madde ile hâkimlik ve savcılık teminatı başlıklı 139. madde ışığında bağımsız mahkemeler, hiçbir organ, makam, merci veya kişi tarafından yargı yetkisini kullanırken kendilerine emir ve talimat verilemeyen, genelge gönderilemeyen, tavsiye ve telkinde bulunulamayan, kararları yasama ve yürütme organlarını bağlayan, kararları bu organlarca hiçbir suretle değiştirilemeyen ve yerine getirilmesi geciktirilemeyen, görevlerinde bağımsız ve teminatlı hâkimlerden oluşan kuruluşlardır (Gözler, 2015: 394).

Yargı fonksiyonu, hukuki uyumsuzlukları kesin bir biçimde, yani artık aksinin hukuken iddia edilemeyeceği bir biçimde çözümleyen ve karara bağlayan bir devlet fonksiyonudur. Hukuk dilinde buna "kesin hüküm (kaziye-i muhkem)" denir. Kesin hüküm verme yetkisine sahip olmayan bir makamın kararı, yargı kararı olarak görülemez. İdare organları çeşitli usullerle uyumsuzlukları çözümleyebilirler. Ancak idare organlarının bu yolda verdikleri kararlar kesin hüküm oluşturmazlar. Yani ilgili kişi bu kararlardan memnun kalmazsa bunlar aleyhine idari yargı organlarında dava açabilir. Zira Anayasamızın 125. maddesine göre, "idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır". Sonuç olarak bağımsız olmayan, verdiği kararlar kesin hüküm teşkil etmeyen bir organın kullandığı yetki, yargı yetkisi olarak kabul edilemez ve bu organın faaliyeti de yargı fonksiyonu olarak görülemez (Gözler, 2015).

Acaba bağımsız idari otoritelerin faaliyetleri bir yargı fonksiyonu, kararları bir yargı kararı olarak nitelendirilebilir mi? Yukarıda da ifade edildiği üzere yargı yetkisinin bağımsızlık ve kesin hüküm verme olmak üzere iki temel özelliği vardır. Hukuki uyumsuzluklar veya hukuka aykırılık iddiaları, bağımsızlık ve tarafsızlık niteliğine sahip organlarca çözümlense bile bunların verdiği kararlar kesin hüküm oluşturmuyorsa, bunların faaliyetleri yargı fonksiyonu kapsamında değildir; bunların kararları yargı kararı olarak nitelendirilemez. Örneğin Rekabet Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu, RTÜK gibi bağımsız idari otoritelerin durumu böyledir. Gerçekten bu Kurulların üyeleri belli ölçüde bağımsızlık niteliğine sahiptir. Keza bu kurulların tarafsızlığını sağlayıcı usuller de vardır. Dahası bu kurullar maddi açıdan tamamıyla yargı fonksiyonuna benzer bir fonksiyon ifa etmektedirler. Bir hukuka aykırılık iddiasını dinlemekte, bu iddianın gerçekliğini araştırmakta ve daha sonra da müeyyide uygulanıp uygulanmamasına karar vermektedirler. Hatta bu kurulların çalışma usulleri de büyük ölçüde mahkemelerin yargılama usullerine benzemektedir. Tüm bu özelliklere rağmen *bağımsız idari otoritelerin faaliyetleri bir yargı fonksiyonu, kararları bir yargı kararı olarak nitelendirilemez.* Çünkü bunların kararları kesin hüküm oluşturmaktan uzaktır. Bunların kararları aleyhine ilgili kişiler yargı organlarında dava açabilirler (Gözler, 2015).

Bağımsız idari otoritelerin faaliyetleri bir yargı fonksiyonu, kararları bir yargı kararı olarak nitelendirilemez.

1982 Anayasası m. 9:
Yargı yetkisi, Türk
Milleti adına bağımsız
ve tarafsız
mahkemelerce
kullanılır.

YARGININ KURULUŞU

1982 Anayasası, Cumhuriyet'in temel organlarını Anayasamızın üçüncü kısmında sırasıyla yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üçe ayırarak düzenlemiştir. Yargı organı, Anayasamızın üçüncü kısmının üçüncü bölümünde (m. 138-160) düzenlenmiştir.

1982 Anayasası'nın 9. maddesine göre, "*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.*" Önceki Anayasalarımızda da aynı veya benzer hükümler bulunmaktaydı. Demokratik hukuk devletlerinde öteden beri yargı yetkisinin bağımsız mahkemelerce kullanılması gerektiği kabul edilmektedir. 1982 Anayasası da, buna uygun olarak yargı yetkisini bağımsız ve tarafsız mahkemelere vermiştir. Yasama ve yürütme organlarından farklı olarak *yargı organı, tek bir organdan değil, birçok mahkemeden oluşur. Yargı yetkisini kullanan bu mahkemelerin tümü yargı organını oluşturur.*

1982 Anayasası'nın 142. maddesine göre, *mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.* Dolayısıyla mahkemelerin kuruluşunda kanunilik esastır. Bununla birlikte 1982 Anayasası, yüksek mahkemeler ile ilgili önemli bazı hususları doğrudan düzenleme yoluna gitmiştir. Yüksek mahkemeler içinde de Anayasa Mahkemesini daha ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Anayasadaki bu düzenlemelerden Türk hukuk sisteminde yargı fonksiyonunu yerine getiren birden çok yargı düzeninin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'de Yargı Kolları

Bağımsız mahkemelerden oluşan yargı organı Türkiye'de kollara ayrılmıştır. Yargı kolu, kararları aynı yüksek mahkemede temyiz edilen mahkemelerin oluşturduğu düzen olarak tanımlanabilir. Yüksek mahkemeler, başında buldukları yargı düzeninde, ilk derece ya da temyiz yeri olarak nihai karar veren ve başka bir mahkemeye tabi olmayan en üst mahkemelerdir. Yüksek mahkemelerin kararları artık bir başka mahkemede temyiz edilemez.

Her yüksek mahkeme bir yargı kolunu temsil eder. Bir yargı kolu tek bir ilk derece mahkemesinden dahi oluşabilir. Eğer bu ilk derece mahkemesi nihai ve kesin kararlar veriyorsa, yani kararlarına karşı başka mahkemelerde itiraz veya temyiz yoluna gidilemiyorsa bu mahkeme aynı zamanda bir yüksek mahkeme olarak kabul edilmelidir. Böyle bir durumda ise, bu mahkemenin tek başına bir yargı kolunu oluşturduğu sonucuna varılmalıdır. 2017 Anayasa Değişikliği'ne kadar Türkiye'de Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin durumu böyleydi (Gözler, 2018: 408).

Her yüksek mahkeme bir yargı kolunu temsil ettiğine göre, ne kadar yüksek mahkeme varsa o kadar yargı kolu olduğunu söyleyebiliriz. Şu hâlde Türkiye'deki yargı kollarını tespit etmek için yüksek mahkemeleri belirlemek gerekir. Yüksek mahkemeler, 1982 Anayasası'nın 146 ve devamı maddelerinde sayılmıştır. Anayasada düzenlenen yüksek mahkemeler şunlardır: *Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi.* Bu yüksek mahkemelerden

Yüksek mahkemeler:
Anayasa Mahkemesi,
Yargıtay, Danıştay,
Uyuşmazlık
Mahkemesi.

hareketle ülkemizde *anayasa yargısı, adli yargı, idari yargı ve uyuşmazlık yargısı* olmak üzere dört yargı kolunun bulunduğu söylenebilir.

Adli yargı ve Yargıtay

Adli yargı, genel yargı düzenidir. Anayasa yargısı, idari yargı, askerî yargı gibi diğer yargı kollarının görev alanlarına girmeyen tüm uyuşmazlıklara adli yargı bakar. Bu nedenle adli yargı, diğer yargı düzenlerine oranla uygulama alanı en geniş olan yargı koludur. *Ceza ve hukuk davaları, adli yargının konusuna girer.*

Adli yargı ilk derece mahkemeleri, hukuk ve ceza mahkemeleridir. Hukuk mahkemeleri, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleridir. Ceza mahkemeleri ise, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleridir

Adli yargı ikinci derece mahkemeleri (istinaf mahkemesi), bölge adliye mahkemeleridir. Bölge adliye mahkemeleri, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur. Bölge adliye mahkemeleri, adli yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceler ve karara bağlar. Ayrıca kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Bireysel Etkinlik

- Ülkemizdeki bölge adliye mahkemelerini ve bunların yargı çevresini tespit ediniz.
- Hâkimler ve Savcılar Kurulunun Bölge Adliye Mahkemelerinin Yargı Çevrelerinin Yeniden Belirlenmesine İlişkin 26/06/2019 Tarihli ve 230 Sayılı Kararı için bkz. 28 Haziran 2019 Tarihli ve 30815 Sayılı Resmî Gazete.
- Bölge Adliye Mahkemeleri Yargı Alanı Haritası için bkz. http://hsk.gov.tr/Eklentiler/files/EK_BAM%20Harita.pdf

Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Üst derece mahkemesi (temyiz mahkemesi) ise, Yargıtaydır. Anayasa'nın 154. maddesine göre, Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslektan sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

İdari Yargı ve Danıştay

İdari yargı, idari makamların idare hukuku alanındaki faaliyetlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümlendiği yargı koludur. Bir başka deyişle *idari yargı, bireyler ile idare arasında idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklara bakan yargı düzenidir.*

1982 Anayasası, adli yargıda olduğu gibi idari yargıda da, üst derece mahkemesinin, yani Danıştay'ın kuruluşu ve görevlerini düzenlemiş, idari yargı örgütünün kuruluşunu, görev ve yetkilerini kanuna bırakmıştır.

İdari yargı kolu, *üç dereceli* bir şekilde örgütlenmiştir. İdari yargı kolunun *ilk derece mahkemeleri idare ve vergi mahkemeleridir.* İstinaf başvurularını inceleyip karara bağlama görevi ise, *bölge idare mahkemelerine* verilmiştir. İdari yargıda *temyiz mahkemesi Danıştay'dır.* Danıştay, hem bir yüksek mahkemedir hem de ilk derece mahkemesidir. Aynı zamanda danışma ve inceleme merciidir.

Anayasa'nın 155. maddesine göre, Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

2017 Anayasa değişikliğinden önce Danıştay'ın kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirme ve tüzük tasarılarını inceleme yetkisi bulunmaktaydı. Bu iki yetki 2017 Anayasa değişikliğiyle kaldırılmıştır.

Danıştay üyelerinin *dörtte üçü*, birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu; *dörtte biri*, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Askerî Yargı

2017 Anayasa değişikliğinden önce *Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi* olmak üzere iki yüksek mahkeme daha bulunmaktaydı. 1961 Anayasası döneminde 1971 yılında yapılan anayasa değişikliği ile kurulan Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî idari yargı alanında faaliyet gösteren tek mahkemeydi. *Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, 2017 Anayasa*

Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

değişikliği ile kaldırılmıştır. Böylelikle askerî ceza yargısı ve askerî idari idari yargı kolları da ortadan kalkmış oldu.

Anayasa'nın 143. maddesine göre, disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş hâlinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

Uyuşmazlık Yargısı: Uyuşmazlık Mahkemesi

Birden fazla yargı kolunun bulunduğu bir ülkede, bu yargı kolları arasında ortaya çıkacak *görev ve hüküm* uyuşmazlıklarını çözüme bağlayacak bir merciin bulunması gerekir. İşte bu tür uyuşmazlıkların çözümü için 1982 Anayasası Uyuşmazlık Mahkemesini kurmuştur.

1982 Anayasası'nın 158. maddesine göre, *Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.*

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Sayıştay'ın Durumu

Sayıştay, 1982 Anayasası'nda "yargı" bölümünde düzenlenmiştir. Ancak 1982 Anayasası, Sayıştay'ı yüksek mahkemeler arasında saymamıştır.

Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir (m. 160/1). Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması da Sayıştay tarafından yapılır (m. 160/3).

Sayıştay'ın "inceleme ve denetleme" ve "kesin hükme bağlama" olmak üzere iki temel görevi vardır. Sayıştay'ın birinci görevi, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemektir. Ayrıca Sayıştay'ın mahallî idarelerin hesap ve işlemlerini denetleme görevi de vardır. Sayıştay'ın bu denetleme görevi, idari nitelikte bir görevdir.

Sayıştay'ın ikinci görevi, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve gider sorumlularının hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamaktır. Ayrıca mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin kesin hükme bağlanması da Sayıştay'ın görevidir. Sayıştay'ın kesin hükme bağlama görevi, yargısal nitelikte bir görevdir.

Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

Yargısal faaliyetin en önemli unsuru, bir hukuki uyumsuzluğun tüm yönleriyle esastan çözümlenerek karara bağlanması ve bu kararın kesin hüküm niteliği taşımasıdır. Kesin hüküm, davanın tarafları arasındaki hukuki ilişkinin, bütün bir gelecek için kati olarak tespiti veya düzenlenmesi ve aynı davanın hükmün kesinleşmesinden sonra yeniden açılmamasıdır.

Sayıştay, sorumluların hesap ve işlemlerinin hukuka uygun olup olmadığı, hukuka aykırı ise kamu zararı doğurup doğurmadığı ve hukuka aykırı mali işlem ile kamu zararı arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığı yolunda, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nda öngörülen yargılama usullerini izleyerek bir inceleme yaptıktan sonra, her üç koşulun da gerçekleşmesi durumunda kamu zararının sorumludan tazminine karar vermektedir. Sayıştay'ın tazmin kararı vermesi, hukuka aykırılığın müeyyidesidir. Anayasa'nın 160. maddesinin birinci fıkrasında, Sayıştay'ın bu kararının kesin hüküm niteliğinde olduğunun açıkça belirtilmesi ve bu karara karşı herhangi bir hukuksal yola başvurma yolunun öngörülmemiş olması, Sayıştay kararının yargısal anlamda kesin hüküm niteliğinde olduğunu göstermektedir.

Sayıştay'ın yargısal fonksiyon ifa edip etmediğinin saptanmasında dikkate alınması gereken diğer bir unsur da, bağımsızlık ve tarafsızlıktır. Anayasa'nın 160. maddesinin dördüncü fıkrasında, bir yandan Sayıştay'ın işleyişi ve denetim usulleri ile Başkan ve üyelerinin teminatının kanunla düzenleneceği belirtilmek suretiyle yargılama usulleri kanuni güvenceye bağlanmış, öte yandan da Başkan ve üyelerinin diğer kamu görevlilerinden farklı teminatlarla donatılması gerektiği hükme bağlanarak karar mercilerinde görev yapacak kişilerin bağımsızlık ve tarafsızlıkları güçlendirilmiştir.

Bu açıklamalar ışığında, *Sayıştay'ın sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama görevi çerçevesinde verdiği kararların maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden yargı kararı niteliğinde olduğunu ve bu görevin icrası kapsamında mahkeme sıfatını haiz bulunduğunu kabul etmek gerekir.* (AYM Kararı, E. 2014/172, K. 2014/170).

YARGI İLE İLGİLİ TEMEL İLKELER

Hâkimlerin Bağımsızlığı İlkesi

Hâkimlerin bağımsızlığı hukuk devletinin en önemli ilkelerinden biridir ve her hukuk devletinde yargının en esaslı ilkesi olarak kabul edilir. Hukuk devleti idesinin en büyük başarısı, yargıçları bağımsız kılması, karar vermede onları özgür bırakmasıdır.

Hâkimlerin bağımsızlığı, hâkimlerin gerek yürütme, gerekse yasama organlarına bağlı olmadıkları, onlardan müstakil oldukları, bu iki organın hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği ve tavsiyelerde bulunamayacağı anlamına gelir (Özbudun, 1998). Bir başka deyişle hâkimlerin bağımsızlığı, kararlarını verirken hür olmaları, hiçbir dış baskı ve tesir altında bulunmamaları demektir. Baskı yapılması kadar, yapılabilmesi ihtimali de hâkimlerin bağımsızlığını zedeler (Kunter, 1986). Hâkimlerin bağımsızlığı, onların hiçbir baskı ve etki altında kalmadan, hukuka ve vicdanlarına göre karar vermelerini amaçlar. Hâkimlerin bağımsızlığı onların ferdi

Sayıştay, 1982 Anayasası'nda "yargı" bölümünde düzenlenmiştir. Ancak 1982 Anayasası, Sayıştay'ı yüksek mahkemeler arasında saymamıştır.

1982 Anayasası m. 138:
Hâkimler, görevlerinde
bağımsızdırlar;
Anayasaya, kanuna ve
hukuka uygun olarak
vicdani kanaatlerine
göre hüküm verirler.

çıkartına olan bir öncelik ya da ayrıcalık olmayıp hukukun üstünlüğünün, adalet arayan ve bekleyen herkesin yararınadır. Yargıcın tarafsızlığının bir koşulu olarak bağımsızlık yurttaşların mahkeme önündeki eşitliğine bir güvence arz eder. Hâkimlere tanınan güvenceler, hâkimlik mesleğini ayrıcalıklı ve üstün tutma isteğinden kaynaklanmamaktadır. Bu güvenceler yargının tarafsızlığını ve objektifliğini sağlama amacına yöneliktir.

Mahkemelerin bağımsızlığı hem organik hem de işlevsel anlamda düşünülmelidir. Organik bağımsızlık, mahkemelerin yasama ve yürütmeden bağımsız olarak örgütlenmelerini ve kendi özlük işlerini yine kendilerinin yürütmelerini ifade eder. İşlevsel bağımsızlık ise, hâkimlerin görevlerini yerine getirirken bağımsız davranmaları, yani başka bir merciden (yasama, yürütme ve idareden, hatta diğer yargı yerlerinden) emir ve talimat almaksızın sadece hukuka ve kendi vicdani kanaatlerine göre karar verebilmeleri demektir (Erdoğan, 2015).

1982 Anayasası'nın 9. maddesinde, yargı yetkisinin bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılacağı açıkça hükme bağlanmıştır; 138. maddesinde ise mahkemelerin bağımsızlığından ne anlaşılması gerektiği açıklanmıştır. Buna göre, *"Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz."*

Hâkimlerin bağımsızlığı ilkesi gereğince yasama organının gayri resmî tedbirlerle, parlamento kararlarıyla veya özel bir kanunla görülmekte olan bir davada verilecek karara doğrudan etkide bulunması yasaktır. 1982 Anayasası'nda bu husus, 138. maddenin 3. fıkrasında "Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz" şeklinde ifade edilmiştir. Aynı şekilde yürütme organı da yargısal faaliyetlerin yürütülmesinde herhangi bir şekilde etkide bulunamaz. Hâkimler aynı zamanda yargı içinde de bağımsızdırlar. Baktıkları davalarda diğer mahkeme kararlarıyla bağlı olmaksızın kendi hukuki anlayışına göre karar verebilirler.

1982 Anayasası, hâkimlerin bağımsızlığını sağlamaya yönelik başka kurallara da yer vermiştir. Anayasa'nın 140. maddesindeki "Hâkimlerin ve savcılarının yasada belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiç bir görev alamamaları" ve "hâkimlerin tüm özlük işlerinin mahkemelerin" bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre yasayla düzenlenmesini öngören kurallar ile 159. maddesindeki hâkimlerin ve savcılarının atama, yükselme, disiplin, yer değiştirme gibi özlük işleri hakkında karar verme yetkisinin bağımsız Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na ait olduğu ve "Hâkimler ve Savcılar Kurulunun, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulacağı ve görev yapacağı" yolundaki kuralların tümü, hâkimlerin bağımsızlığını sağlamaya yöneliktir. Yine, 142. maddede "Mahkemelerin kuruluşu görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir" denilerek yargı bağımsızlığı ilkesi güçlendirilmek istenmiştir.

Anayasa Mahkemesi bir kararında yargının bağımsız ve tarafsız olması gerektiğini şu sözlerle vurgulamaktadır: “Bağımsızlık, mahkemenin bir uyuşmazlığı çözümlerken, yasamaya, yürütmeye, davanın tarafları ile çevreye ve diğer yargı organlarına karşı bağımsız olmasını, onların etkisi altında olmamasını ifade etmektedir. AİHM kararlarında da vurgulandığı üzere, mahkemelerin bağımsız olup olmadığı değerlendirilirken üyelerinin atanma şekli ve görev süresi, dışarıdan yapılacak baskılara karşı garanti mekanizmalarının oluşturulup oluşturulmadığı ve kuruluşlarıyla bağımsız bir görüntü sergileyip sergilemediğine bakılması gerekmektedir.

Mahkemelerin tarafsızlığı kavramı, görülecek davalar karşısında bizzat mahkemenin kurumsal yapısı ile davaya bakmakla görevli hâkimin tutumu üzerinden açıklanmaktadır. Öncelikle mahkemelerin kuruluşu ve yapılanmasıyla ilgili yasal ve idari düzenlemelerin, bunların nesnel olarak tarafsız olmadığı izlenimini vermemesi gerekir. Esasında kurumsal tarafsızlık, mahkemelerin bağımsızlığı ile bağlantılı bir konudur. Tarafsızlık için öncelikle bağımsızlık ön koşulu gerçekleşmeli ve ek olarak, kurumsal yönden de taraf görüntüsü verecek bir yapılanma oluşmamalıdır.

Mahkemelerin tarafsızlığını ifade eden ikinci unsur, hâkimlerin, görülecek davaya ilişkin öznel tutumlarıyla ilgilidir. Davaya bakacak olan hâkimin, davanın taraflarına karşı eşit, yansız ve önyargısız durması, hiçbir telkin ve baskı altında kalmadan, hukuk kuralları çerçevesinde vicdani kanaatine göre karar vermesi gerekir. Anayasa ve kanunlar karşısında hâkimlerden beklenen de budur” (E. 2014/164, K. 2015/12).

1982 Anayasası m. 139:
Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Hâkimlik Teminatı

1982 Anayasası'nın 139. maddesinde, yargı hizmetinin bir bütün olduğu düşüncesinden hareketle, “*hâkimlik ve savcılık teminatı*” bir arada düzenlenmiştir. Buna göre; “Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.”

Anayasa Mahkemesi bir kararında kişisel bağımsızlık olarak da ifade edilen hâkimlik teminatının hâkimlerin tam bağımsızlıklarını sağlayıcı işlevinin önemini şöyle vurgulamıştır: “Hâkimlik teminatı, hâkimlerin bağımsızlığını sağlamaya yönelik kurumların en önemlisidir. *Hâkimlik teminatı, hâkimlere tanınan bir ayrıcalık değil, toplum için kabul edilen ve hâkimlerin görevlerini tam bir güven ve tarafsızlık içinde yapabilmelerini sağlayan bir kurumdur.* Burada söz konusu olan, hâkimin kişisel yararı olmayıp, kamunun yararadır. Hâkimlik teminatının amacı, hâkimlerin kişisel nüfuz ve itibarlarının yükseltilmesi ve huzurlarının sağlanmasından çok, hâkimlerin özgür ve tarafsız karar verebilmelerini sağlamak,

dolayısıyla topluma, adaletin her türlü baskı ve etkiden uzak olarak dağıtıldığı hususunda güven vermektir" (E. 1992/37, K. 1993/18).

Hâkimlik teminatı özünde bir statü garantisidir; yargıçların görevden alınamamalarını ve buna benzer sonuçlar doğuran bir işleme tabi tutulmamalarını, kendi istekleri dışında kanuni yaş haddinden önce emekli edilmemelerini gerektirir. Ancak bu güvence sayesinde ki hâkimler işlerini kaybetme korkusu olmadan, hak ve adalet gerektirdiğinde iktidar sahiplerine karşı veya onları rahatsız edebilecek kararlar verebilirler (Erdoğan, 2015).

Tabî Hâkim İlkesi (Kanunî Hâkim Güvencesi)

Hukuk devletinin en önemli unsurlarından biri de kanuni hâkim güvencesidir. *Kanuni hâkim güvencesi, suçun işlenmesinden veya davanın doğmasından önce davayı görecek yargı yerinin kanunla belirlenmesi anlamına gelir.* Başka bir anlatımla, tabî hâkim ilkesi, yargılama makamlarının uyuşmazlığın meydana gelmesinden sonra kurulmasını veya davanın taraflarına göre hâkim atanmasını engellemektedir. Bu ilke, olağanüstü (istisnai) mahkemelerin kurulmasını yasaklar.

1982 Anayasası, "tabî hâkim" ilkesini "kanunî hâkim güvencesi" başlıklı 37. maddesinde şu şekilde düzenlemektedir:

"Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz"

HÂKİMLER VE SAVCILAR KURULU

Hâkimlik teminatının gerçekleştirilebilmesi için, hâkimlerin tayin, terfi, nakil, denetim ve disiplin gibi özlük işlerinin yürütme organı dışında kalan bir organ tarafından yürütülmesi zorunludur. Bu nedenle Anayasa, hâkimlerin özlük işleri hakkında karar vermek üzere, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulup görev yapacak olan Hâkimler ve Savcılar Kurulu oluşturulmasını öngörmüştür.

1982 Anayasası'nın ilk şeklinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu; Adalet Bakanı, Adalet Bakanlığı Müsteşarı ile üç asıl üç yedek üyesi Yargıtayın, iki asıl iki yedek üyesi Danıştayın kendi üyeleri içinden gösterecekleri adaylar arasından Cumhurbaşkanınca belirlenen üyelerden oluşmaktaydı. Ayrı bir örgütü, özerk bütçesi, binası, hatta sekreteryası bile bulunmamaktaydı. Yapısı ve işleyişi bakımından siyasi ve idari etkilere açık bulunan, ama yargı üzerinde etkili olan kurulun kararları yargı denetimi dışında tutulmuş idi. Nitekim Hâkimler ve Savcılar Kurulu, yapısı, çalışma biçimi ve kararlarının yargı denetimine kapalı olması, hukuk devleti ve yargı bağımsızlığı ilkeleriyle uyumlu olmaması gibi sebeplerle Anayasa'nın yürürlüğe girmesinden itibaren eleştirilere konu olmuştur.

2010 Anayasa değişikliği ile Hâkimler ve Savcılar Kurulu; karma bir yapıya büründürülmüş, üye çoğunluğunun hâkimlerden oluşması sağlanmış, kapalı bir kast sisteminden ya da korporatif bir yapı olmaktan önemli ölçüde uzaklaştırılmış,

AY m. 37:

Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

daha temsili ve çoğulcu bir yapıya kavuşturulmuştur. Ayrıca Kurul kendi sekreteryasına kavuşmuş, teftiş kurulu Adalet Bakanlığına değil, Kurula bağlanmış, hâkim ve savcılarının özlük haklarıyla denetimleri Adalet Bakanlığının yetkisinden çıkarılarak Hâkimler ve Savcılar Kuruluna verilmiş, Kurulun en azından meslekten çıkarma cezalarına ilişkin kararlarına karşı yargı yolu açılmıştır. Bununla birlikte 2010 Anayasa değişikliğinin eksiklikleri ve eleştiriye açık yönleri de bulunmaktaydı.

16 Nisan 2017 halkoylamasıyla kabul edilen anayasa değişikliği ile Hâkimler ve Savcılar Kurulunun hem adı hem de yapılanması değiştirilmiştir. 2017 Anayasa değişikliği ile getirilen yeniliklerden biri, yargı alanındaki kurulun adından “yüksek” ibaresinin çıkarılmış olmasıdır. Kurulun ismi, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na dönüşmüştür. 2017 Anayasa değişikliğiyle Hâkimler ve Savcılar Kurulunun görev ve yetkileri aynen korunurken, yapılanması esaslı biçimde değiştirilmiştir.

Oluşumu

Anayasa'nın 159. maddesinde Hâkimler ve Savcılar Kurulunun “mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı” esaslarına göre kurulması ve görev yapması öngörülmüştür. Maddenin yeni şeklinde Hâkimler ve Savcılar Kurulunun oluşumu şu şekilde düzenlenmiştir:

Hâkimler ve Savcılar Kurulu 13 üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılar arasında, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasında Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasında seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur.

Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç aday, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire hâlinde çalışır. Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

Görüldüğü gibi, söz konusu değişiklikle, *Kurulun üye sayısı yirmi iki asıl, on iki yedekten, on üçe düşürülmüş; yedek üyelik kaldırılmıştır.* Ayrıca, daha önce Hâkimler ve Savcılar Kurulunun üç daire hâlinde çalışacağı öngörülmüşken yapılan değişiklikle iki daire hâlinde çalışması hükme bağlanmıştır.

Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yapılanması bakımından 2017 değişikliğinin getirdiği en önemli yenilik ise, Kurul üyelerinin belirlenmesi yöntemine ilişkindir. Söz konusu düzenlemeye göre, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun 'kursü'yü temsil eden dört birinci sınıf yargıç ve savcı üyesini Cumhurbaşkanı; yüksek yargıyı temsil eden üç Yargıtay, bir Danıştay mensubu üyesini ise TBMM doğrudan seçecektir. Yargı mensuplarının, doğrudan ya da aday gösterme yoluyla dolaylı olarak seçim sürecine katılmaları öngörülmemiştir.

Anayasa'ya göre, 13 üyeli Hâkimler ve Savcılar Kurulunun 7 üyesi TBMM tarafından seçilmekte, 4 üye ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Ancak Kurul üyesi olan Adalet Bakanını ve Bakanlık müsteşarını (ilgili bakan yardımcısını) da Cumhurbaşkanının atadığı unutulmamalıdır. Bu durumda 6 üye Cumhurbaşkanı, 7 üye ise TBMM tarafından seçilmektedir. 2017 Anayasa değişikliğinin getirdiği yeni sistemde Cumhurbaşkanının Hâkimler ve Savcılar Kurulu üzerindeki ağırlığının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 13.1. Hâkimler ve Savcılar Kurulunun Oluşumu

	HSK Üyelerinin Geldiği Kaynaklar	Sayı
1	Adalet Bakanı	1
2	Adalet Bakanı Yardımcısı	1
3	TBMM Genel Kurulu tarafından seçilen üyeler	7
4	Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyeler	4
	Toplam	13

Görevleri

Anayasa ve 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'na göre; Hâkimler ve Savcılar Kurulunun görevleri şunlardır:

- Adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapmak,
- Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemek; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hâl ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırmak ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerini yürütmek,

Hâkimler ve Savcılar Kurulunun 7 üyesi TBMM tarafından seçilir, 4 üye ise Cumhurbaşkanı tarafından atanır.

- Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlamak,
- Yargıtay ve Danıştaya üye seçmek,
- Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Örnek

•17 Temmuz 2018 Tarihli ve 30481 Sayılı Resmî Gazete

- YARGITAY ÜYELİKLERİNE SEÇME KARARI
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu Genel Kurulunca Yargıtay Üyeliklerine Seçilenler Hakkında Karar (No: 226)
- DANIŞTAY ÜYELİKLERİNE SEÇME KARARI
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu Genel Kurulunca Danıştay Üyeliklerine Seçilenler Hakkında Karar (No: 227)

Hâkim ve savcılar ile ilgili inceleme ve soruşturma işlemlerini, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişleri yapar.

Hâkim ve Savcılar Denetimi

Anayasa ve 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nda, hâkim ve savcılarının görevlerini hukuka uygun olarak yapıp yapmadıklarının denetimi ile suç soruşturmalarının ya da disiplin incelemelerinin Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından atanacak ve Kurula bağlı olarak çalışacak olan Kurul müfettişleri tarafından yapılması öngörülmüştür.

Anayasa'nın 159. maddesine göre, hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hâl ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, *ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır*. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden denetimi ise Adalet Bakanlığınca yapılır. 2010 Anayasa değişikliği ile yeniden düzenlenen 144. maddeye göre, "Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır."

Hâkimler ve Savcılar Kurulunun İç Yapısı ve Çalışma Düzeni

Hâkimler ve Savcılar Kurulu; Kurul Başkanı, Genel Kurul, iki daire ve hizmet birimleri olarak genel sekreterlik ve teftiş kurulundan oluşur.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu; Kurul Başkanı, Genel Kurul, iki daire ve hizmet birimleri olarak genel sekreterlik ve teftiş kurulundan oluşur.

Kurulun başkanı Adalet Bakanıdır. *Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir.* Kurulun bir de başkanvekili vardır. Başkanvekili, daire başkanları arasından HSK Genel Kurulu tarafından seçilir. Başkan, yetkilerinden bir kısmını yazılı olarak Başkanvekiline devredebilir. Kurulun başkanı olan Adalet Bakanı, Genel Kurula başkanlık eder, ancak disiplin işlemleriyle ilgili Genel Kurul toplantılarına ve dairelerin çalışmalarına katılamaz.

Genel Kurul, Kurul üyelerinden oluşur. Genel Kurulun, başkanvekilini ve daire başkanlarını seçmek, dairelerin kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyip karara bağlamak, daireler arasında çıkan görev ve iş bölümü uyuşmazlıklarını kesin olarak karara bağlamak, Yargıtay ve Danıştaya üye seçmek, Genel Sekreterin atanması için Başkana üç aday teklif etmek, Teftiş Kurulu Başkanını, Teftiş Kurulu başkan yardımcılarını, Kurul başmüfettişlerini, Kurul müfettişlerini ve Kurulda geçici veya sürekli olarak görev yapacak tetkik hâkimlerini atamak gibi çeşitli görevleri bulunmaktadır.

Genel Sekreterlik, Kurulun idari ve mali işleri ile sekreterya hizmetlerini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. Genel Sekreterlik; Genel Sekreter, biri idari yargı hâkim ve savcılar arasında seçilecek beş genel sekreter yardımcısı ile yeteri kadar tetkik hâkimi ve bürolardan oluşur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Genel Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Başkan tarafından atanır. Genel sekreter yardımcısı ise birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılar arasından, muvafakatleri alınarak Başkan tarafından atanmaktadır.

Teftiş Kurulu; Teftiş Kurulu Başkanı, üç başkan yardımcısı ile yeteri kadar Kurul başmüfettişi ve müfettişi ile bürolardan oluşur. Teftiş Kurulu, Başkanın gözetiminde Kurul adına görev yapar. Teftiş Kurulu, Adalet Bakanlığına değil, HSKY'ya bağlı bir birimdir.

Teftiş Kurulu, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemek; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hâl ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırmak ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerini yapmakla görevlidir.

Kurul Kararlarının Yargısal Denetimi

1982 Anayasası'nın ilk şeklinde Hâkimler ve Savcılar Kurulunun istisnasız tüm kararlarına karşı yargı yolu kapalıydı. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle meslekten çıkarma kararlarına karşı yargı yolu açılmıştır. Anayasa'nın 159. maddesinin son şekline göre, "Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz."

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Özet

- Yargı fonksiyonu, bağımsız mahkemelerin hukuki uyumsuzlukları ve hukuka aykırılık iddialarını kesin olarak çözme ve karara bağlama fonksiyonudur. Yargı fonksiyonunun amacı, hukuk düzeninin korunması ve adaletin gerçekleştirilmesidir.
- Yargı yetkisinin iki temel özelliği vardır: Bağımsızlık ve kesin hüküm verme. Yargı yetkisini kullanan organların, yani mahkemelerin bağımsız olması gerekir. Yargı fonksiyonu, hukuki uyumsuzlukları kesin bir biçimde, yani artık aksinin hukuken iddia edilemeyeceği bir biçimde çözümlen ve karara bağlayan bir devlet fonksiyonudur.
- 1982 Anayasası'nın 9. maddesine göre, "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır." Bağımsız mahkemelerden oluşan yargı organı Türkiye'de kollara ayrılmıştır. Her yüksek mahkeme bir yargı kolunu temsil eder. Anayasada düzenlenen yüksek mahkemeler şunlardır: Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi. Bu yüksek mahkemelerden hareketle ülkemizde anayasa yargısı, adli yargı, idari yargı ve uyuşmazlık yargısı olmak üzere dört yargı kolunun bulunduğu söylenebilir.
- Sayıştay, 1982 Anayasası'nda "yargı" bölümünde düzenlenmiştir. Ancak 1982 Anayasası, Sayıştayı yüksek mahkemeler arasında saymamıştır. Anayasa Mahkemesine göre, Sayıştayın sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama görevi çerçevesinde verdiği kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden yargı kararı niteliğindedir ve görevin icrası kapsamında mahkeme sıfatını haizdir.
- Hukuk devletinin en önemli unsurlarından biri de kanuni hâkim güvencesidir. Kanuni hâkim güvencesi, suçun işlenmesinden veya davanın doğmasından önce davayı görece yargı yerinin kanunla belirlenmesi anlamına gelir.
- Hâkimlik teminatının gerçekleştirilebilmesi için, hâkimlerin tayin, terfi, nakil, denetim ve disiplin gibi özlük işlerinin yürütme organı dışında kalan bir organ tarafından yürütülmesi zorunludur. Bu nedenle Anayasa, hâkimlerin özlük işleri hakkında karar vermek üzere, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulup görev yapacak olan Hâkimler ve Savcılar Kurulu oluşturulmasını öngörmüştür.
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire hâlinde çalışır. Kurulun Başkanı Adalet Bakanı'dır. Adalet Bakanlığı ilgili Bakan Yardımcısı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılar arasından, bir üyesi birinci sınıf olup birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hâkim ve savcılar arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir.
- Anayasaya göre, hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz.
- Anayasa'da ile hâkim ve savcılarının görevlerini hukuka uygun olarak yapıp yapmadıklarının denetimi ile suç soruşturmalarının ya da disiplin incelemelerinin HSK tarafından atanacak ve Kurula bağlı olarak çalışacak olan Kurul müfettişleri tarafından yapılması öngörülmüştür.
- Hâkimler ve Savcılar Kurulunun meslekten çıkarma kararlarına karşı yargı yolu açılmıştır. Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. 1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi yüksek mahkemelerden biri değildir?
 - a) Uyuşmazlık Mahkemesi
 - b) Sayıştay
 - c) Anayasa Mahkemesi
 - d) Danıştay
 - e) Yargıtay

2. Aşağıdakilerden hangisi Hâkimler ve Savcılar Kurulunun başkanıdır?
 - a) Cumhurbaşkanı
 - b) Anayasa Mahkemesi Başkanı
 - c) Adalet Bakanlığı Bakan Yardımcısı
 - d) Adalet Bakanı
 - e) Meclis Adalet Komisyonu Başkanı

3. 1982 Anayasası'na göre, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun oluşumu ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
 - a) Hâkimler ve Savcılar Kurulu on üç üyeden oluşur.
 - b) Hâkimler ve Savcılar Kurulu, iki daire hâlinde çalışır.
 - c) Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı ilgili Bakan Yardımcısı Kurulun tabii üyesidir.
 - d) Kurulun, üç üyesi adli yargı hâkim ve savcıları, bir üyesi idari yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanıınca seçilir.
 - e) Süresi biten üyeler yeniden seçilemez.

4. Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin görev süresi kaç yıldır?
 - a) 4
 - b) 5
 - c) 6
 - d) 9
 - e) 12

5. Aşağıdakilerden hangisi Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin seçiminde yetkilidir?
 - a) Cumhurbaşkanı
 - b) Cumhurbaşkanı, Yargıtay, Danıştay ve TBMM
 - c) Yargıtay ve Danıştay
 - d) Cumhurbaşkanı ve TBMM
 - e) Cumhurbaşkanı, Yargıtay ve Danıştay

6. Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?
- Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır.
 - Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir.
 - Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz.
 - Adalet Bakanı, daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer.
 - Kurul Başkanı, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.
7. Aşağıdakilerden hangisi 1982 Anayasası'nda hâkimlik ve savcılık teminatı kapsamında düzenlenmemiştir?
- Hâkimler ve savcılar azlolunamazlar.
 - Kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamazlar.
 - Kendileri istemedikçe görev yerleri değiştirilemez.
 - Bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz.
 - Meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.
8. 1982 Anayasası'na göre, Anayasa Mahkemesi ile diğer mahkemeler arasındaki görev uyuşmazlıklarında aşağıdakilerden hangisinin kararı esas alınır?
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu
 - Yargıtay Genel Kurulu
 - Yargıtay Başsavcılığı
 - Uyuşmazlık Mahkemesi
 - Anayasa Mahkemesi
9. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, hukukumuzda ilk defa ne zaman kurulmuş ve ne zaman kaldırılmıştır?
- 1921 Anayasası ile kurulmuş, 2010 Anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır.
 - 1924 Anayasası ile kurulmuş, 2004 Anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır.
 - 1961 Anayasasında 1971 yılında yapılan anayasa değişikliği ile kurulmuş 2017 Anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır.
 - 1982 Anayasası ile kurulmuş 2010 Anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır.
 - 1982 Anayasasında 2004 yılında yapılan anayasa değişikliği ile kurulmuş 2017 Anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır.

10. Danıştay ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?
- Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.
 - Kanunla gösterilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.
 - Danıştay, tüzük tasarılarını incelemekle görevlidir.
 - Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından seçilir.
 - Danıştay üyelerinin dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Cevap Anahtarı

1.b, 2.d, 3.e, 4.a, 5.d, 6.d, 7.c, 8.e, 9.c, 10.c

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Atar, Y. (2018). Türk anayasa hukuku (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gözler, K. (2019). Türk anayasa hukuku dersleri (24. baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Özbudun, E. (2017). Türk anayasa hukuku (17. baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Tanör, B. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2019). 1982 Anayasasına göre Türk anayasa hukuku (18. baskı). İstanbul: Beta Yayınları.